

**ILGALAIKĖS INSTITUCINĖS MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR EKSPERIMENTINĖS
(SOCIALINĖS, KULTŪRINĖS) PLĖTROS PROGRAMOS
METINĖ ATASKAITA**

Gauta Lietuvos mokslo taryboje

(Data – pildo Taryba)

Ataskaitos registracijos Nr.

(Pildo Taryba)

1. DUOMENYS APIE PROGRAMĄ

Programos pavadinimas	Fundamentiniai ir taikomieji lietuvių kalbos leksikos, leksinės semantikos ir terminologijos tyrimai
Mokslo ir studijų institucija (programos vykdytoja)	<i>Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5 LT-10308, Vilnius, tel. (8 5) 2346472, el. paštas lki@lki.lt, įstaigos kodas 111955023</i>
Programos trukmė	2012–2016 m.
Laikotarpis, už kurį teikiama ataskaita	2012
Programai skirti norminiai etatai	13, 82

2. PROGRAMOS VYKDYTOJAI

Eil. Nr.	Mokslo laipsnis	Vardas, pavardė	Pareigos
Programos vadovas			
1.	Hum. m. dr.	Zita Šimėnaitė	Leksikografijos centro vadovė
Kiti programos vykdytojai			
2.	dr.	Albina Auksoriūtė	vyriausioji mokslo darbuotoja
3.		Violeta Černiutė	jaunesnioji mokslo darbuotoja
4.		Anželika Gaidienė	jaunesnioji mokslo darbuotoja
5.		Jolanta Gaivenytė-Butler	jaunesnioji mokslo darbuotoja
6.	dr.	Aurelija Gritėnienė	vyresnioji mokslo darbuotoja
7.		Ona Kažukauskaitė	jaunesnioji mokslo darbuotoja
8.	dr.	Danutė Liutkevičienė	vyresnioji mokslo darbuotoja
9.		Rita Mikelionytė	jaunesnioji mokslo darbuotoja
10.	dr. (HP)	Rita Miliūnaitė	vyriausioji mokslo darbuotoja
11.	dr.	Daiva Murmulaitytė	vyresnioji mokslo darbuotoja
12.	dr.	Gertrūda Naktinienė	vyresnioji mokslo

			darbuotoja
13.	dr.	Ritutė Petrokienė	vyresnioji mokslo darbuotoja
14.		Lijana Puzinienė	mokslo redaktorė
15.	dr.	Vilija Ragaišienė	mokslo darbuotoja
16.	dr.	Vilija Sakalauskienė	vyresnioji mokslo darbuotoja
17.	dr.	Robertas Stunžinas	mokslo darbuotojas
18.	dr.	Jolita Urbanavičienė	vyresnioji mokslo darbuotoja
19.	dr.	Daiva Vaišnienė	vyresnioji mokslo darbuotoja (dirbo iki gegužės mėn.)
20.	dr.	Jolanta Zabarskaitė	vyriausioji mokslo darbuotoja
21.	dr.	Palmira Zemlevičiūtė	mokslo darbuotoja

3. ATLIKTI DARBAI IR PROGRAMOS REZULTATAI

I priemonė. Lietuvių kalbos leksikos ir terminijos normų raidos ir leksinės semantikos kompleksiniai tyrimai

1. Atliekant dabartinės bendrinės leksikos, jos normų raidos ir aktualiausių leksinės semantikos tyrimus ir nustatant svarbiausius pastarojo dešimtmečio leksikos pokyčius, rengiamas *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*.

Bendrinės lietuvių kalbos žodynas (toliau – BŽ) yra ilgalaikis, kapitalinis, apimantis labai daug sluoksnių, darbas. Šiame norminamajame leidinyje pateikiama realiai funkcionuojanti kalbos leksika, atspindinti taisyklingą bendrinės kalbos žodžių vartoseną. Žodynas rengiamas atsižvelgiant į pakitusią kalbos padėtį, naujus žinių visuomenės bei prestižinės kalbos vartojimo poreikius, į naujausius bendrinės kalbos tyrimo, norminimo rezultatus, paskelbtą ar kitaip pareikštą kritiką.

Žodyną sudaro abėcėlės tvarka sudėti antraštinių žodžių ir sudėtinių terminų ar pavadinimų, žodžių junginių leksikografiniai straipsniai, kuriuose pateikiamos pagrindinės antraštinių žodžių formos, gramatinė, akcentinė, stilistinė, tarminė, vartojimo sričių informacija, reikšmių aiškinimai, iliustraciniai vartosenos pavyzdžiai, taip pat frazeologizmai ir kt. duomenys. Pažymėtina, kad gramatinė charakteristika kai kuriais atvejais yra platesnė negu daugelyje iki šiol išleistų žodynų. BŽ atsisakyta lizdinio žodžio pateikimo – aiškinami, gramatiškai įforminami ir skirstomi reikšmėmis visi žodžiai. Todėl redaguojant žodyno tekstą, be kitų dalykų, ypač didelis dėmesys skiriamas teoriniams gramatiniams ir kt. dalykams – tiriamas BŽ pateikiamų veiksmažodžių sintaksinis junglumas, kuris žodyne nurodomas specialiomis pažymomis, visų žodžių semantinis junglumas, kuris parodomas specialiai atrinktais vartosenos pavyzdžiais; nustatinėjamos kai kurių diskutuotinių žodžių kalbos dalys; tiriami vienaskaitiniai ir daugiskaitiniai daiktavardžiai; tiriami nekaitomi daiktavardžiai ir vertinamos kai kurių iš jų tendencija virsti kaitomais; antraštiniai žodžiai, jų reikšmės ir teikiamos iliustracijos vertinami normiškumo požiūriu ir pan. Prie antraštinių žodžių pateikiamose iliustracijose kirčiuojami visi žodžiai. 2012 peržiūrėtas, patikslintas, kai kur ir visai pakeistas BŽ teksto dalies kirčiavimas, nes pastaraisiais metais kirčiavimo normos buvo gerokai koreguotos. Tik ištyrus ir įvertinus

visus minėtinius aspektus formuojamas leksikografinis straipsnis.

Bendrinės lietuvių kalbos žodyno darbų etapai buvo tokie: a) koncepcijos kūrimas; b) instrukcijos rengimas; c) pirminių duomenų rinkimas, tvarkymas, analizavimas, sisteminimas; d) tekstų rašymas temomis; e) likusių tekstų rašymas pagal abėcėlę (a-ž); f) temomis rašytų tekstų redagavimas; g) abėcėlinis visų pagal abėcėlę sujungtų tekstų redagavimas; h) pastebėtų trūkstamų žodžių rašymas; i) kirčiavimo tikrinimas ir tikslinimas; j) galutinis (visuminis) viso teksto redagavimas. Vykdomoje programoje atliekami darbai nuo g) punkto.

Leksikografinio darbo ir leksikos normų problemos buvo aptartos viešuose seminaruose. Moksliniame seminare „*Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* baigiamųjų darbų problematika“ (Vilnius, LKI, 2012 m. lapkričio 22 d.) R. Miliūnaitė perskaitė pranešimą „Bendrinės kalbos normos rengiamame *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*“, kur buvo gvildinami tokie klausimai: BŽ vaidmuo lietuvių kalbos normų kodifikacijos procese; bendrosios BŽ normų problemos; skirtingų kalbos reiškinių normos (rašyba, kirčiavimas, žodžių ir jų reikšmių atranka ir normos; gramatikos – žodžių darybos, morfologijos, sintaksės – normos); normų variantų pateikimas; BŽ metakalba (reikšmių apibūdinimas, iliustraciniai pavyzdžiai) ir normos. Seminare „*Iš kalbos vartojimo praktikos*“ (Vilnius, LKI, 2012 m. kovo 26 d.) D. Liutkevičienė perskaitė pranešimą „*Bendrinės lietuvių kalbos žodynas: baigiamasis darbų etapas*“. Jame buvo kalbama apie „Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ antraštyno atranko principus, leksikografinio straipsnio struktūrą, iliustracinių pavyzdžių atrankos kriterijus, veiksmažodžių sintaksinį junglumą ir jo pateikimo problematiką, normų variantus žodyne, žodžių ar jo reikšmių aiškinimo tipus ir kt. Seminaruose dalyvavo ir diskutavo LKI mokslininkai, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos darbuotojai, redaktoriai ir kiti kalbos tvarkytojai.

Dabartinės bendrinės leksikos, jos normų raidos, leksinės semantikos ir leksikografinio pateikimo tyrimų rezultatai buvo skelbiami ir straipsniais. R. Miliūnaitės parašytame straipsnyje „Normų nestabilumo priežastys būvio konstrukcijose su veiksmažodžiu *tapti*“ („Kalbos kultūra“, 2012) ištirtos būvio konstrukcijų su veiksmažodžiu *tapti* vartosenos ir kodifikacijos norminamuosiuose darbuose prieštaros ir netikslumai (įskaitant *Dabartinės lietuvių kalbos žodyną*), atskleistos normų nestabilumo priežastys pateikta siūlymų, kaip patikslinti šio veiksmažodžio kodifikaciją *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*. Spaudai parengtame D. Liutkevičienės straipsnyje „Nuorodinis žodžių aiškinimas *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*“ (priimtas spausdinti straipsnių rinkinyje *Leksikografija ir leksikologija* 3) aptariami nuorodinio žodžių aiškinimo privalumai ir trūkumai, su tuo susijusios problemos ir jų sprendimai. D. Murmulaitytės straipsnis „Vedinių pateikimo sistemiškumas *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*“ („Kalbos kultūra“, 2012) skirtas aptarti, kaip sistemiškumo principo stengiamasi laikytis minėtame žodyne pateikiant vedinius ir su kokiais sunkumais susiduriama. Plačiau nagrinėjami kelių rūšių vediniai: veiksmažodžių bei vardažodžių abstraktai, deminutyvai, vediniai su priešdėliu ne- ir sangražiniai veiksmažodžiai.

2012 metais buvo iki galo parengti (suredaguoti keliais pjūviais) 2276 *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* leksikografiniai straipsniai (dalis raidžių b, j, h, o, l teksto). Tarp jų yra parašyti ir numatyti trūkstami leksikografiniai straipsniai (atskirų straipsnių apimtys įvairuoja, priklausomai nuo žodžio semantinės struktūros, pvz.: žodžiai *jonvabalis*, *laisvadienis* turi po vieną reikšmę, *baigimas* – šešias, *baigti* – devynias reikšmes.).

Bendrinės lietuvių kalbos žodyno rengėjai: a) redagavo V. Černiutė, A. Gritėnienė, O. Kazūkauskaitė, D. Liutkevičienė, D. Murmulaitytė, G. Naktinienė, R. Petrokienė, L. Puzinienė, V. Ragaišienė, V. Sakalauskiene, J. Urbanavičienė; b) tekstus rašė: A. Gaidienė, A. Gritėnienė, D. Liutkevičienė, R. Petrokienė. Atlikti šie BŽ rengimo darbai: a) abėcėliškai suredaguota b, d,

e, è, h, j, l (dalis), m (dalis), o, š (dalis) raidžių leksikografiniai straipsniai – 60 a. l.; b) parašyta 5 a. l. teksto; c) tikrintas ir tikslintas suredaguotų raidžių b (dalis), h, j, o, l (dalis) teksto kirčiavimas – 6,5 a. l.; d) atliktas raidžių b (dalis), h, j, o, l (dalis) leksikografinių straipsnių galutinis (visuminis) redagavimas – 6,5 a. l. (2276 leksikografiniai straipsniai).

Atlikti *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* teksto skaitmeninimo darbai: aprašyta BŽ struktūra (BŽ bazės struktūrą aprašė D. Liutkevičienė), sukurta pirminė BŽ bazės versija (prieiga <http://bkzodynas.lki.lt>). Ši versija per programos vykdymo metus bus tobulinama ir virs internetiniu BŽ žodynu. Šiuo metu į bazę sukelti duomenys testuojami, tvarkomi šriftai, struktūra ir kiti programiniai dalykai. BŽ leksikos sąvadas įtrauktas į tarptautinio aljanso META-NET paieškos sistemą META-SHARE. <http://www.meta-net.eu/meta-share>

2. Atliekant dabartinės lietuvių terminologijos ir jos istorijos, įvairių sričių lietuvių terminijos raidos ir normų tyrimus, vyko šie darbai:

A. Aukšoriūtė ir J. Gaivenytė-Butler tyrė lietuvių terminijos kūrimo ir norminimo principų raidą. Jos išanalizavo Jurgio Ambraziejus Pabrėžos (1771–1849) lenkų kalba parašytame straipsnyje pateiktus lietuvių terminijos kūrimo principus, išnagrinėjo Stasio Šalkauskio (1886–1941) terminologijos teorijos tyrinėjimo darbe „Terminologijos teorija ir lietuviškoji filosofijos terminija“ išdėstytą terminologijos teoriją, Kazimiero Gaivenio (1934–2003) suformuluotus lietuvių terminijos kūrimo ir norminimo principus. Tyrimo rezultatai apie bendruosius lietuvių terminologijos principus paskelbti straipsnyje „General principles of Lithuanian terminology“. Straipsnis anglų kalba išspausdintas Vengrijoje (*Magyar Terminológia* 5, 2012 (1). Budapest: Akadémiai Kiadó, 52–57.).

R. Stunžinas tyrė statybos terminus ir parašė dalį monografijos *Statybos liaudies terminija*. Parašyta įvadinė dalis, kurioje pristatomas temos objektas, aktualumas, trumpai apžvelgiama terminijos tyrinėjimo istorija, šaltiniai, paaiškinami teoriniai tyrinėjimo aspektai, sugretinama liaudies ir mokslo terminija, aptariami šių skirtingų sričių terminijos panašumai ir skirtumai.

P. Zemlevičiūtė tyrė medicinos terminus ir parašė dalį monografijos *Lietuvių medicinos terminologijos ištakos*. Surinko terminologinę medicinos leksiką iš XVII–XIX a. žodynų (surinktos medžiagos apimtis apie 4 a. l.; rinkta iš šių leidinių: K. Širvydas. *Dictionarium trium linguarum*: pirmasis lietuvių kalbos žodynas, 1979; *Clavis Germanico–Lithvana*: rankraštinis XVII amžiaus vokiečių–lietuvių kalbų žodynas, 1995–1997. T. I–IV; *Lexicon Lithuanicum*: rankraštinis XVIII a. vokiečių–lietuvių kalbų žodynas, 1987; J. Brodovskis. *Lexicon Germanico=Lithvanicum et Lithvanico=Germanicum*: rankraštinis XVIII amžiaus žodynas, 2009. T. I–II; *Vocabularium lithvanico–germanicum, et germanico–lithvanicum* [...] von F. W. Haack, 1730; *Littauisch=Deutsches und Deutsch=Littauisches Lexicon*, [...] von Ph. Ruhig, 1747; *Littauisch=deutsches und Deutsch=littauisches Wörter=Buch* [...] von Ch. G. Mielcke, 1800; *Lauryno Ivinskio lenkų–lietuvių kalbų žodynas*, 2010; S. Daukantas. *Didysis lenkų–lietuvių kalbų žodynas*, 1993–1996. T. 1–3). Ištyrė vieną medicinos terminų semantinę mikrosistemą – anatomijos terminus. Iš minėtų leksikografinių šaltinių išrinko iki šių dienų vartosenoje išlikusius (t. y. medicinos terminais tapusius) ir nebevertojamus žmogaus anatomijos sąvokas (kūno dalis, organus ir jų gaminamus skysčius) įvardijančius žodžius ir žodžių junginius, išnagrinėjo anatomijos terminų variantų rūšis – fonetinius ir ortografinius, morfologinius, sintaksinius variantus, nustatė jų tipus ir potipius, pasiaiškino anatomijos terminų varijavimo priežastis ir parodė jų raidą. Parašė monografijos skyrių „Anatomijos terminų variantai XVII–XIX a. lietuvių leksikografijoje“ (2 a. l.).

II priemonė. **Kompleksiniai Lietuvių kalbos žodyno, jo kartotekų, istorinių bei dabartinių šaltinių tyrimai.**

Tiriant, revizuojant *Lietuvių kalbos žodyno* (www.lkz.lt) (toliau – LKŽ) duomenis, jo istorinius šaltinius, buvo atliekami parengiamieji darbai ir kuriama šio žodyno papildymų koncepcija.

1. Buvo revizuojami *Lietuvių kalbos žodyno* (www.lkz.lt) duomenys. Kaip tarpinis darbo rezultatas parengtas leidybai *Lietuvių kalbos žodyno* (t. I–XX, 1941–2002) antras elektroninis leidimas (Red. kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), †Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Zita Šimėnaitė, †Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Programuotojai: Linas Valiukas, Evaldas Ožeraitis, Vytautas Zinkevičius. 2013).

Žodynas buvo testuojamas, vyko programos veikimo tikrinimas, problemų apžvalgos, svarstymai.

LKŽ antras elektroninis leidimas parengtas žodyno atnaujintos internetinės versijos (2008) pagrindu. Didžiulės apimties žodyno tekste atlikta naujų redakcinių taisyčių. Žodyno naudotojams siūloma daugiau paieškos galimybių. Į paieškos sąrašą įtraukti ne tik antraštiniai ir paantraštiniai žodžiai, bet ir straipsniuose paryškintuoju šriftu pateikti žodžiai (pvz.,rieveiksmiai) ir pagrindiniai frazeologizmų variantai. Žodyno straipsnių galima ieškoti naudojantis dviem paieškos būdais (veiksenomis): paprastąja paieška (pagal žodį ar frazę) ir specialiąja paieška (pagal raidžių ir pakaitos simbolių seką). Atverstame žodyno straipsnio tekste galima ieškoti sutrumpinimų, nekirčiuotų žodžių ir frazių, o tai paranku tada, kai plačiai vartojamų žodžių straipsniai yra dideli, užima keliolika ar keliasdešimt puslapių. Išskleidžiami sutrumpinimų ir ženklų paaiškinimai. Sukurta įvairių patobulinimų, kurie leidžia žodynu naudotis greičiau ir patogiau, pvz.: pasirinkus atitinkamą meniu elementą kaupiamas žiūrėtų žodžių sąrašas, galima padidinti ar sumažinti žodyno straipsnio tekstą, įrašyti lietuviškas raides neperjungiant klaviatūros ir kt. Atskiriomis pastraipomis išskirtos šios žodyno straipsnių dalys: žodžių reikšmės ir jų atspalviai, smulkioji tautosaka, frazeologizmai, straipsniuose paryškintuoju šriftu pateikti žodžiai su pavyzdžiais. Programa veikia *Microsoft Windows*, *Mac OS X* ir *Linux* operacinėse sistemose. Žodynas su gana išsamiai iliustruotu jo žinyne bus platinamas įrašytas į atmintuką, vėliau programą ir patį žodyną bus galima atnaujinti internetu.

LKŽ antro leidimo problematiką G. Naktinienė pristatė Lietuvos mokslo visuomenei pranešime „*Lietuvių kalbos žodyno variantų aktualijos*“ mokslo seminare „*Lietuvių kalbos žodyno duomenų bazė: rezultatai ir perspektyvos*“ (Vilnius, LKI, 2012 m. vasario 7 d.) ir straipsnyje „Elektroninio Lietuvių kalbos žodyno naujovės“ (priimta spausdinti *Kalbos kultūros* leidinyje, 2012); tarptautinei mokslo visuomenei – Paryžiaus TRALOGY II konferencijoje „Futures in technologies for translation“ J. Zabarskaitė, G. Naktinienė, L. Valiukas pristatė pranešime „Contemporary Dictionary Application: Tips and Tricks of Getting it Right“ (Įteikta spaudai; pranešimą Paryžiuje skaitė L. Valiukas – konferencijos vaizdo įrašas: TRALOGY II in video. http://webcast.in2p3.fr/events-tralogy_2013).

2. Sudarytas klasifikuotas LKŽ šaltinių sąvadas. Žodyne panaudota apie 1000 šaltinių. Šaltiniai sudaro 3 dideles grupes, t. y. žodynai (70 spausdintų ir rankraštinų žodynų), raštai (apie pustrčio šimto pavadinimų senųjų ir dabartinių raštų) ir tarminės leksikos duomenys, užrašyti iš daugiau kaip 500 gyvenamųjų vietų. *Lietuvių kalbos žodyno* klasifikuotą šaltinių sąvadą sudarė G. Naktinienė ir Z. Šimėnaitė.

3. Surinkti bibliografiniai duomenys, susiję su LKŽ kritika: a) sudaryta LKŽ I–XX t.

bibliografija, kurią sudaro apie 200 bibliografinių pozicijų (recenzijos, anotacijos ir kt.); b) sudaryta ir toliau pildoma LKŽ problemoms skirtų darbų bibliografija: apie 100 bibliografinių pozicijų. Surinktų duomenų analizė bus paskelbta straipsnyje „Lietuvių kalbos žodyno kritika“ (Z. Šimėnaitė).

4 Parengta *Lietuvių kalbos žodyno kartotekos instrukcija*: patikslinta, papildyta ir suredaguota žodyno redaktorių kaupta informacija apie kartotekos duomenų įvairovę (3 a. l.). Kartotekos instrukcijos parengimo darbus atliko O. Kažukauskaitė, R. Mikelionytė, G. Naktinienė, V. Sakalauskiene, Z. Šimėnaitė, J. Urbanavičienė. Parengtas kompiuterinis tekstas rankraščio teisėmis.

5. Parengtas LKŽ elektroninio varianto papildymų prospektas (~0,5 a. l.). Rengiamasi prospekto viešam aptarimui. Prospekte įvertinti ankstesni bandymai rašyti pataisytą ir papildytą Lietuvių kalbos žodyną, konkretizuojama koncepcija, siekiant suderinti įvairias nuostatas, ieškoma sprendimų (naujų antraštinių žodžių pateikimas; vedinių ir variantų pateikimo būdai; požiūris į tarptautinių žodžių pateikimą, pildymą naujų šaltinių duomenimis ir kt.). Svarstoma LKŽ papildymų duomenų bazės struktūra: tai turėtų būti atvira sistema, kurią būtų galima pildyti, kai atsiranda naujų duomenų.

Lietuvių kalbos žodyno elektroninio varianto prospektą parengė G. Naktinienė ir Z. Šimėnaitė. Koncepciją svarstė, aptarė A. Gritėnienė, O. Kažukauskaitė, D. Liutkevičienė, G. Naktinienė, J. Urbanavičienė, J. Zabarskaitė. Koncepcijos parengtas kompiuterinis tekstas rankraščio teisėmis.

6. Atlikti LKŽ šaltinių tyrimai, jų duomenų inventorizacija, tikslinti senųjų ir kitų raštų šaltinių duomenys. Rašant LKŽe papildymus, be kitų dalykų, labai svarbu siekti, kad šaltinių faktai atskirų tomų tekstuose būtų pateikti tolygiai, todėl gilintis į žodyno šaltinių duomenis yra ypač aktualu. Paskelbtas V. Sakalauskiene straipsnis „Antano Juškos lietuvių–lenkų kalbų žodyno tarminė medžiaga“, kuriame įvertinama šio žodyno reikšmė lietuvių leksikografijai ir O. Kažukauskaitės straipsnis „Iš Lauryno Ivinskio kalbinių užrašų“, kuriame rašoma apie L. Ivinskio rankraščių kalbos dalykus ir žodyninę medžiagą (abu straipsniai išspausdinti straipsnių rinkinyje *Priešaušrio mokslas, kultūra ir švietimas*, 2012).

G. Naktinienė nagrinėjo, kaip išsamiai pateikti K. Sirvydo žodynų duomenys *Lietuvių kalbos žodyne*, aiškinosi jų transponavimo problemas (*iš:iž, an:un, a:o, o:uo* variavimas); rasta žodžių iš pirmo ir trečio leidimo, kuriuos reikės aprašyti LKŽ papildymams. Jos straipsnis „Konstantino Sirvydo žodynų leksika didžiajame *Lietuvių kalbos žodyne*“ bus spausdinamas straipsnių rinkinyje *Leksikografija ir leksikologija 3* (2013). Šiam leidiniui R. Petrokienė parengė LKŽ papildymams aktualius straipsnius: „Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos *Taislius augminis* kaip kirčiuotas *Lietuvių kalbos žodyno* šaltinis“ ir „Deminutyvų pateikimas lietuvių kalbos žodynuose“.

7. Kaupti ir tikslinti tarmių leksikos duomenys. Moksliniame seminare „Tarmių leksikos ir fonetikos pokyčiai“ (Vilnius, LKI, 2012, lapkričio 30 d.) J. Urbanavičienė pranešime „Tarmių leksikos ir fonetikos pokyčiai: leksikografų ir dialektologų žvilgsnis“ pristatė atliktus darbus, kaupiant Lietuvių kalbos žodyno kartoteką. O. Kažukauskaitė tyrė ir apžvelgė naujus tarmių leksikos duomenis LKŽ kartotekoje, R. Petrokienė – skolinių kaitą ir naujažodžių adaptavimą anykštėnų šnektose. A. Gritėnienė kaupė ir tyrė šiaurės panevėžiškių patarmės Daujėnų šnektos (Pasvalio r.) leksiką, ir nustatė, kad apie 30 jos naujai užrašytų žodžių LKŽ nebuvo fiksuoti, o daugiau kaip 200 savitų šnektos žodžių šiame žodyne neturi Daujėnų šnektos sutrumpinimo. Šie tyrimų rezultatai, paskelbti pranešime „Leksinės tarmybės iš Daujėnų šnektos: nuo pirmojo *Lietuvių kalbos žodyno* tomo iki 2012 m.“, padės papildyti LKŽ naujais leksikos ir žodžių geografijos duomenimis.

Lietuvių kalbos institute pradėta kurti *Lietuvių kalbos žodyno* kartotekos duomenų bazė (projektas „IRT sprendimų bei turinio, padedančių išsaugoti lietuvių kalbą viešojoje erdvėje, kūrimas bei galimybių jais naudotis sudarymas“), kuri leis patobulinti LKŽe papildymų rengimo darbą ir rezultatų pateikimą visuomenei – ateityje numatoma žodyno tekstą jungti su skenuotais kartotekos paveikslėliais.

8. J. Zabarskaitė tyrė LKŽ etnolingvistinę medžiagą ir parengė monografijos *Lietuvių pasaulėvaizdžio rekonstrukcija Lietuvių kalbos žodyne* koncepciją. LKŽ duomenys tiriami kaip lietuviškos pasaulėjautos nuo XIX a. pabaigos iki XX a. pradžios, atspindys. Pradėta žodyno, kaip vieno svarbiausių XX a. pirmosios pusės kultūros tekstų, analizė, atliekama naujais metodais. Ji atskleidžia iki šiol nežinomas šio unikalios šaltinio galimybes identifikuoti minėto laikotarpio vertybines ir politines nuostatas. Sukurta analizės metodika, paremta teiginiu, kad LKŽ leksikografinis straipsnis yra ypatingas, specifinis diskursas, kurį sudaro sakinių visuma, iliustruojanti žodžio vartoseną. Šios metodikos pagrindu sukurta monografijos koncepcija, medžiagos atrankos principai ir kt. Ji pristatyta mokslinėje konferencijoje Varšuvoje plenariniame pranešime „Didysis *Lietuvių kalbos žodynas*: pasakojimas apie Lietuvos žmonių emocines vertes pirmoje XX amžiaus pusėje“ (Tarptautinė konferencija „Naratyvas ir atmintis“, Varšuva, Lenkijos MA Slavistikos institutas, 2012 m. balandžio 24–26 d.; pranešimo pagrindu parengtas straipsnis įteiktas spausdinti Lenkijos MA Slavistikos instituto leidiniui). Apie koncepciją taip pat buvo diskutuota jaunųjų tyrėjų humanitarų stovykloje Nidoje, kur taip pat buvo skaityta plenarinė paskaita „Žodžiai ir žmonės: lietuvių kalbos semantikos diagnozė ir/ar interpretacija“. (Jaunųjų tyrėjų stovykla „Užuovėjos: apie kalbą ir kitas baimes“. Nida, 2012 m. rugsėjo 13–16 d.). Pirmieji rezultatai buvo publikuoti moksliniame straipsnyje „Kitoks *Lietuvių kalbos žodyno* skaitymas: Adalbertas Bezenbergeris, *marios, pamarys, pamariškis*“ (*Mažoji Lietuva: paribio kultūros tyrimai*. Sud. G. Blažienė, N. Morozova, J. Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 239-271).

LKŽ metaduomenys įtraukti į tarptautinio aljanso META-NET paieškos sistemą META-SHARE. <http://www.meta-net.eu/meta-share>

4. PUBLIKUOTI MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002). Antras elektroninis leidimas. Red. kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), †Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Zita Šimėnaitė, †Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Programuotojai: Linas Valiukas, Evaldas Ožeraitis, Vytautas Zinkevičius. 2013, ISBN 978-609-411-088-7. [Parengta leidybai]

Albina Auksoriūtė, Jolanta Gaivenytė-Butler. General principles of Lithuanian terminology. – *Magyar Terminológia* 5, 2012 (1). Budapest: Akadémiai Kiadó, 52–57. ISSN 1789-9486.

Prieiga per internetą:

<http://www.akademiai.com/content/k7072372358jw77p/?p=4f981e2717c94935aa090b22714f5e07&pi=3>

Ona Kažukauskaitė. Iš Lauryno Ivinskio kalbinių užrašų. – *Priešaušrio mokslas, kultūra ir švietimas*: Lauryno Ivinskio 200-osioms gimimo metinėms. Sudarė A. Auksoriūtė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 161–174. ISBN 978-609-411-086-3

Rita Miliūnaitė. Normų nestabilumo priežastys būvio konstrukcijose su veiksmožodžiu *tapti*. – *Kalbos kultūra* 85, 2012. ISSN 0130-2795 [Priimta spausdinti]

Daiva Murmulaitytė. Vedinių pateikimo sistemiškumas *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*. – *Kalbos kultūra* 85, 2012, ISSN 0130-2795 [Priimta spausdinti]

Gertrūda Naktinienė Elektroninio *Lietuvių kalbos žodyno* naujovės. – *Kalbos kultūra* 85, 2012. ISSN 0130-2795 [Priimta spausdinti]

Vilija Sakalauskiene V. Antano Juškos lietuvių–lenkų kalbų žodyno tarminė medžiaga. – *Priešaušrio mokslas, kultūra ir švietimas: Lauryno Ivinskio 200-osioms gimimo metinėms*. Sudarė A. Auksoriūtė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 256–274. ISBN 978-609-411-086-3

Jolanta Zabarskaitė. Kitoks *Lietuvių kalbos žodyno* skaitymas: Adalbertas Bezenbergeris, *marios, pamarys, pamariškis*. – *Mažoji Lietuva: paribio kultūros tyrimai*. Sud. G. Blažienė, N. Morozova, J. Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 239-271. ISBN 978-609-420-232-2

Jolanta Zabarskaitė, Gertrūda Naktinienė, Linas Valiukas. Contemporary Dictionary Application: Tips and Tricks of Getting it Right. – *TRALOGY II: Futures in technologies for translation*. <http://www.tralogy.eu> [Paryžius, 2013] [Priimta spausdinti].

5. REZULTATŲ SKLAIDA

1. Tarptautinė mokslinė konferencija „**Konstantinas Sirvydas – lietuvių leksikografijos pradininkas**“. Vilnius, LKI, 2012 m. gegužės 10–11 d. Konferencijoje pranešėjai iš Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos, Vengrijos ir Italijos mokslo institucijų perskaitė 18 pranešimų. Konferencijos tikslas buvo suburti lietuvių ir užsienio kalbininkus, tiriančius Sirvydo raštus įvairiais aspektais. Pagal konferencijos dalyvių pranešimus rengiamas tęstinis straipsnių rinkinys „Leksikografija ir leksikologija“ (4). Informacija apie konferenciją ir K. Sirvydo asmenybės ir darbų sukaktims paminėti skirtus renginius bus paskelbta žurnale *Baltistica* (2013, Z. Šimėnaitė). Bendradarbiaujant su Anykščių savivaldybe buvo surengti Konstantino Sirvydo skaitymai ir nacionalinis konkursas „Mano žodynas“ (apie konkursą A. Gritėnienė rašo *Gimtojoje kalboje*, 2012, Nr. 5, p. 21–28).

2. Mokslinis seminaras „**Bendrinės lietuvių kalbos žodyno baigiamųjų darbų problematika**“. Vilnius, LKI, 2012 m. lapkričio 22 d. R. Miliūnaitė perskaitė pranešimą „Bendrinės kalbos normos rengiamame *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*“. Seminare dalyvavo ir diskutavo LKI mokslininkai, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos darbuotojai, redaktoriai.

3. Mokslinis seminaras „**Lietuvių kalbos žodyno duomenų bazė: rezultatai ir perspektyvos**“. Vilnius, LKI, 2012 m. vasario 7 d. Vytautas Zinkevičius (LKI), Daiva Vaišnienė (LKI), Evaldas Ožeraitis (VU Matematikos ir informatikos institutas) perskaitė pranešimą „*Lietuvių kalbos žodyno*“ duomenų bazės pristatymas“, Gertrūda Naktinienė – „*Lietuvių kalbos žodyno* variantų aktualijos“. Vyko diskusijos dėl žodynų duomenų bazių kūrimo problematikos, plėtros

ir perspektyvų.

4. Pranešimai mokslo konferencijose ir seminaruose:

Violeta Černiutė. Muzikos instrumentus įvardijantys žodžiai *Lietuvių kalbos žodyne*. – Prof. A. Uozolo 48-oji tarptautinė konferencija „Kalbos gramatinė ir leksinė sistema, jos funkcionalumas ir normatyvumas“. Ryga, Latvijos universitetas, 2012 m. kovo 15–16 d.

Aurelija Gritėnienė. Leksinės tarmybės iš Daujėnų šnektos: nuo pirmojo *Lietuvių kalbos žodyno* tomo iki 2012 m. – Mokslinis seminaras „Tarmių leksikos ir fonetikos pokyčiai“. Vilnius, LKI, 2012 m. lapkričio 30 d.

Ona Kažukauskaitė. Nauji tarmių leksikos duomenys LKŽ kartotekoje. – Mokslinis seminaras „Tarmių leksikos ir fonetikos pokyčiai“. Vilnius, LKI, 2012 m. lapkričio 30 d.

Danutė Liutkevičienė. *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*: baigiamasis darbų etapas. – Seminaras „Iš kalbos vartojimo praktikos“. Vilnius, LKI, 2012 m. kovo 26 d.

Daiva Murmulaitytė. Vedinių pateikimo sistemiškumas *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*. – Prof. Arturo Uozolo 48-osios tarptautinė konferencija „Kalbos gramatinė ir leksinė sistema, jos funkcionalumas ir normatyvumas“. Ryga, Latvijos universitetas, 2012 m. kovo 15–16 d.

Gertrūda Naktinienė. Konstantino Sirvydo žodynų leksika didžiajame *Lietuvių kalbos žodyne*. – Tarptautinė mokslinė konferencija „Konstantinas Sirvydas – lietuvių leksikografijos pradininkas“. Vilnius, LKI, 2012 m. gegužės 10–11 d.

Rita Petrokienė. Skolinių kaita ir naujažodžių adaptavimas anykštėnų šnektose. – Mokslinis seminaras „Tarmių leksikos ir fonetikos pokyčiai“. Vilnius, LKI, 2012 m. lapkričio 30 d.

Vilija Ragaišienė. XX a. antrosios pusės rašytinis Tverečiaus šnektos palikimas. – Tarptautinė mokslinė konferencija „Geolingvistikos ir sociolingvistikos polilogas XXI amžiuje“. Kaunas, 2012 m. gruodžio 6–7 d.

Vilija Sakalauskienė. Sinoniminio reikšmių pateikimo problemos aiškinamuosiuose lietuvių kalbos žodynuose. – Prof. Arturo Uozolo 48-oji tarptautinė konferencija „Kalbos gramatinė ir leksinė sistema, jos funkcionalumas ir normatyvumas“. Ryga, 2012 m. kovo mėn. 15 – 16 d.

Vilija Sakalauskienė. Jono Jablonskio leksikografinis palikimas. – Tarptautinis seminaras, skirtas Jono Jablonskio pedagoginės veiklos Gardine 100-mečiui. Gardinas, 2012 m. lapkričio 23 d.

Jolita Urbanavičienė. Tarmių leksikos ir fonetikos pokyčiai: leksikografų ir dialektologų žvilgsnis. – Mokslinis seminaras „Tarmių leksikos ir fonetikos pokyčiai“. Vilnius, LKI, 2012 m. lapkričio 30 d.

Jolanta Zabarskaitė. Didysis *Lietuvių kalbos žodynas*: pasakojimas apie Lietuvos žmonių emocines vertes pirmoje XX amžiaus pusėje. – Tarptautinė konferencija „Naratyvas ir atmintis“, Varšuva, Lenkijos MA Slavistikos institutas, 2012 m. balandžio 24–26 d.

Jolanta Zabarskaitė. Žodžiai ir žmonės: lietuvių kalbos semantikos diagnozė ir/ar interpretacija. – Jaunųjų tyrėjų stovykla „Užuovėjos: apie kalbą ir kitas baimes“. Nida, 2012 m. rugsėjo 13–16 d.

Zabarskaitė J. Lietuvių kalbos informacinėje visuomenėje metų programa. – Tarptautinė konferencija „Kalba, technologijos ir Europos ateitis“. Ryga, 2012 m. rugsėjo 21 d.

Zabarskaitė J., Naktinienė G., Valiukas L. Contemporary Dictionary Application: Tips and Tricks of Getting it Right. – *TRALOGY II: Futures in technologies for translation*. (Pranešimą Paryžiuje skaitė L. Valiukas. Konferencijos vaizdo įrašas: TRALOGY II in video. http://webcast.in2p3.fr/events-tralogy_2013).

5. LKI tinklalapyje nuolat pildomas puslapis Rengiamas „Bendrinės lietuvių kalbos žodynas“; internetinėje svetainėje www.lkz.lt palaikomas nuolatinis ryšys su svetainės lankytojais ir žodyno naudotojais; internetinėje svetainėje www.kalbosnamai.lt palaikomas ryšys su vartotojais bendrinės kalbos normų funkcionavimo ir raidos klausimais.

6. PASTABOS APIE PROGRAMOS VYKDYMO EIGĄ

Pateikite pastabas (jei tokių turite) dėl programos vykdymo pasikeitimų, vykdymo problemų, naujų aplinkybių ir kt.

Sukurta pirminė *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* bazės versija: prieiga <http://bkzodynas.lki.lt>
Šiuo metu testuojami į bazę sukelti duomenys, tvarkomi šriftai, struktūra ir kiti programiniai dalykai.

Ilgalaikėje programoje buvo planuota pranešimo tema „Naujažodžių problema: atpažinti, fiksuoti, sisteminti, pateikti“ pakeista tema „Bendrinės kalbos normos rengiamame *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*“, atsižvelgiant į šiuo *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* redagavimo etapu aktualią problematiką.

Seminaras „*Lietuvių kalbos žodyno* elektroninio varianto papildymų koncepcijos pristatymas“ perkeltas į kitų metų pradžią, nes buvo susitelkta prie *Lietuvių kalbos žodyno (t. I–XX, 1941–2002)* 2-o elektroninio leidimo (2013) baigiamųjų darbų.

Programą vykdančios institucijos vadovas _____ Jolanta Zabarskaitė
(parašas) (vardas, pavardė)